

NOAM CHOMSKY’NİN DİLBİLİM KURAMI BAĞLAMINDA DİL VE ZİHİN İLİŞKİSİ

Sevgi ÖZCAN*

Özet

Noam Chomsky, “evrensel dil” düşüncesini içeren önemli dil kuramıyla zihin felsefesi ve bilişsel bilim alanında yeni bir yaklaşımın doğmasını sağlamıştır. Chomsky, Kartezyen felsefeyi temel alan dilbilim kuramı çerçevesinde, dil yetisini insana özgü olan zihinsel bir başarı olarak görmektedir. Bu bakımdan Chomsky, dil-zihin ilişkisi konusunda kendisinden önceki filozoflardan oldukça farklı bir yaklaşıma sahiptir. Dolayısıyla bu çalışma, Chomsky’nin dilbilim kuramı çerçevesinde dil ile zihin arasında nasıl bir bağ kurduğunu ve bu bağın yeryüzünde farklı diller konuşan farklı kültürden insanların bir arada yaşamalarını mümkün kılması bakımından önemini sorgulamayı konu edinmektedir. Bu bağlamda çalışmada Chomsky’nin düşüncelerinden hareketle, dilin insanın zihinsel süreçlerine ne türden katkılar sağladığını açıklığa kavuşturmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda felsefe tarihinde tartışılmış dil-zihin sorunlarına ilişkin Chomsky’nin düşünceleri deneyci görüşler ve düalist yaklaşımlarla karşılaştırılarak irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Zihin, Edim, Edinç, Derin Yapı, Yüzey Yapı

---

* Dr. sevgiyukseozcan@gmail.com Orcid: 0000-0002-8692-476X.

The Relationship Between Language and Mind in the Context of Noam Chomsky's Linguistic Theory

Abstract

Through his influential theory of language, including the thought of "universal grammar" Noam Chomsky helped to initiate a new, structuralist approach in the field of cognitive science and philosophy of mind. Chomsky accepts language faculty as a distinctive mental achievement of human-being, in the context of his own linguistic theory based on Cartesian philosophy. In this respect, Chomsky has a very different approach to the language-mind relationship than previous philosophers before him. Therefore, this study deals with examining how Chomsky establishes a link between language and mind within the framework of linguistics theory, and emphasizing how important it is for people from different cultures and languages but wish to live together in the world. In this context, it is aimed to clarify the degree of contributions of language making to human mental processes, based on Chomsky's thoughts in this study. For purpose, Chomsky's thoughts on language-mind problems discussed in the history of philosophy will be examined by comparing them with empiricist views and dualist approaches.

Keywords: Language, Mind, Performance, Competence, Deep Structure, Surface Structure

Giriş

İnsan, zihin ve dil yetilerinin bütünlüğü içinde kavranılan ve bu yetiler aracılığıyla kendisini toplum, kültür, tarih dünyasında gerçekleştiren bir varlıktır. Daha açık bir ifadeyle, insan gerek "şimdi ve burada" yaşamasını gerekse toplumsal, kültürel ve tarihsel bir varlık oluşunun bilincine varabilmesini, dil ve zihin varlığı olmasına borçludur. Dolayısıyla insanın zihin ve dil yetisi onun varlığının temel taşıyıcısı olarak insana özgü bir özelliktir.¹ Bu açıdan bakıldığında insana ilişkin bütün fenomenlerin taşıyıcısı ve aktarıcısı olarak dil, insan zihninin dış dünya ile kurduğu bağın aracıdır. Ancak dilin, yalnızca insan zihni ile dış dünya arasındaki bağın oluşmasını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda insan zihninde meydana gelen etkilenimlerin, duyguların ve düşüncelerin dışa aktarımını, ifade edilmesini olanaklı kılan bir yeti olduğunu da söylemek mümkündür. Bu bağlamda dilin nasıl bir yeti olduğu sorusuna Chomsky'nin düşüncelerinden hareketle bakıldığında, dilin doğuştan gelen insana özgü

---

¹ Betül Çotuksöken, *Felsefe: Özne-Söylem*, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 36.

zihinsel bir yeti olduğu görülmektedir. Dil ile zihin arasında organik bir bağ olduğunu, yani insanın kendisi ve dış dünyası hakkında söyledikleri ile düşündükleri arasında bir paralellik olduğunu ileri süren Chomsky, dil-zihin ilişkisinin bir tekabülîyet değil, temsil ilişkisi olduğunu, dil yetisinin yapısını sorgulayarak ve insan zihninin anlaşılmasında nasıl bir katkı sağladığını irdeleyerek açıklığa kavuşturmuştur. Bu sorgulama sırasında kendisinden önceki filozofların bu konudaki düşüncelerini dikkatle inceleyen Chomsky, zihin felsefesinin bilişsel bilim alanında ortaya koyduğu dilbilim kuramını geliştirirken René Descartes'ın, Port Royal Ekolü'nün ve Wilhelm von Humbolt'un dil anlayışlarından çeşitli açılardan etkilenmiştir.

17. yüzyılda Descartes ve Port Royal Ekolü'nün dil anlayışları ve daha sonra 19. yüzyılda Humbolt'un dil yaklaşımı Chomsky'nin dil anlayışının kökenlerini² oluşturmaktadır. Bu nedenle Chomsky'nin dil ve zihin görüşünü ele almadan önce onun düşüncelerinin temelini oluşturan dil anlayışlarına ve bu anlayışlardan hangi açılardan etkilendiğine kısaca değinmek gerekmektedir. Chomsky'nin, özellikle dili insana özgü bir yeti olarak ele almasıyla Descartes'tan etkilenmiş olduğu görülmektedir. Descartes'ın yanında Port Royal Ekolü'nün dil anlayışından da önemli ölçüde etkilenen Chomsky, özellikle evrensel dil teorisini geliştirirken ve derin yapı-yüzey yapı ayrımını ortaya koyarken, temeli akla dayanan dil anlayışına sahip Port Royal Ekolü'nün bütün dillerde ortak olan ilkelerin var olduğu görüşünü dayanak noktası olarak kabul etmektedir.³ Benzer şekilde dili insanların doğal ve ortak yeteneği olarak gören ve bu ortak yetenek doğrultusunda insanların varolan bütün farklı dillerde ortak olan formları yarattığını düşünen Humboldt, bu düşüncesiyle Chomsky'nin evrensel dil teorisini geliştirmesinde temel oluşturmaktadır.⁴ Dolayısıyla, Descartes'ın, Port Royal Ekolü'nün ve Humbolt'un dil anlayışlarını Chomsky'ye esin kaynağı olan bu noktalar çerçevesinde kısaca ele almak, onun zihne bakışını gözler önüne seren dil anlayışının ortaya konulması bakımından büyük önem arz etmektedir.

Noam Chomsky'nin Dil ve Zihin Anlayışının Kökenleri: René Descartes, Port Royal Ekolü ve Wilhelm von Humboldt

Dil ile ilgili düşünceleriyle Chomsky'nin görüşlerine esin kaynağı olan bir filozof olarak Descartes, dil ve düşünce arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Bu düşüncesini “makine-insan” argümanı ile ortaya koyan Descartes'a göre, yaşam içerisinde, insanlar arasında gerek fiziksel görünüm itibarıyla gerekse yapıp etmeleriyle tıpkı insanlara benzer makinelerin var olduğu düşünülecek olursa, bu makinelerin insan gibi görünmelerine rağmen insan olmadıklarını gösteren iki temel ölçüt vardır. Bu ölçütlerden ilki, insanla tıpatıp benzerlik gösteren makinelerin “düşüncelerimizi başkalarına iletme için bizim yaptığımız gibi konuşmayı ya da başka simgeleri hiçbir zaman

² Atakan Altınörs, *50 Soruda Dil Felsefesi*. Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul, 2014.

³ Noam Chomsky, *Dil ve Zihin*, (Çev. Ahmet Kocaman), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, s. 34-36.

⁴ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 118-120.

kullanamayacak olmalarıdır”.⁵ Başka bir ifadeyle söylenecek olursa, bir makine her ne kadar insana benzese de hiçbir zaman zekâ seviyesi en düşük olan insanların bile yapabileceği gibi düşüncelerini dil aracılığıyla bir diğerine aktaramayacaktır. Çünkü bu türden bir makinenin, düşünceleri ifade etmenin, konuşmanın aracı olarak dilin en temel ögesi olan sözcükleri anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde düzenleyebilmesi mümkün değildir. Bunun yanı sıra, makinelerin asıl anlamda insan olmadığına ilişkin Descartes’ın sunduğu bir diğer ölçütü ise şu şekilde ifade etmek mümkün görünmektedir: Makinelerin belli şeyleri herhangi bir insanın yapabildiği kadar iyi, hata daha iyi bir şekilde yaptıkları halde, başka birçok yapıp etmede kaçınılmaz olarak başarısız oldukları göz önünde bulundurulduğunda, bilgiye göre değil de yalnızca parçalarının düzenlenişine göre hareket ettikleri kendiliğinden açığa çıkmaktadır.⁶ Dolayısıyla makinelerin davranışlarını, yalnızca onları yaratanın çizdiği sınırlar belirlerken, insanın davranışlarını sahip olduğu aklıyla edindiği bilgi belirlemektedir.

İnsan ile hayvanlar arasındaki en temel farklılığı da bu ölçütlere dayanarak açıklayan Descartes, zekâ seviyesi en düşük olan insanların bile düşüncelerini anlatmak için konuşarak dili kullanabildiklerini, buna karşılık hayvanların ise (saksağan, papağan gibi bazıları sözcükleri çıkarabiliyor olsa bile) konuşmaktan, düşünmekten ve dilden yoksun olduklarını ifade etmektedir. Fakat insanların düşünebilmelerinin, konuşabilmelerinin, dil kullanabilmelerinin ve hayvanların bu yetilerden yoksun olmalarının sebebi, bu edimleri sağlayan organlara sahip olmaları ya da olmamaları değildir. Nitekim farklı biçimlerde de olsa tıpkı insanlarda olduğu gibi hayvanlarda da dil organı bulunmaktadır. Bu bakımdan hayvanlarda eksik olan şey, düşünme yetisi ve buna paralel olarak da düşündüğünü aktarabilmesini sağlayan dil yetisidir. Aynı şekilde meselenin yalnızca organ eksikliğinden kaynaklanmadığının diğer bir göstergesi de organları eksik olmasına rağmen farklı biçimlerde düşündüklerini ifade edebilen sağır ve dilsiz insanlardır. Descartes’a göre, “sağır ve dilsiz doğmakla konuşma için başkalarına hizmet eden örgelemlerden hayvanlarla aynı derecede ya da giderek onlardan daha yüksek bir derecede yoksun olan insanların kendileri kendilerini genellikle yanlarında olmakla onların dilini öğrenecek zamanı bulanlara anlaşılır kılmalarını sağlayan belli işaretler icat etme alışkanlığındadırlar”.⁷ Öyleyse insanları hayvanlardan farklı kılan, düşündüklerini aktarmalarını sağlayan organa sahip olmaları değil, akla sahip olmalarıdır. Buradan hareketle “hayvanların insanlardan daha az akıllı olduğunu değil, akıldan tamamen yoksun olduğunu”⁸ ileri süren Descartes’a göre, bu durumun realitede de rahatlıkla görülebilecek olan en önemli göstergesi insanların dil kullanmaları, yani konuşmalarıdır. Çünkü Descartes düşüncesinde bir insanın konuşabilmesi, akıl sahibi varlık olmasından kaynaklanmaktadır. Akıl sahibi varlığa özgü olmasıyla ses çıkarmaktan öte bir şey olan konuşma, düşünüp taşınma sonucunda dil aracılığıyla düşünceyi anlamlı sözler olarak aktarmayı gerektirmektedir. Bu nedenle Descartes’a göre, akıl sahibi olmayan hayvanların çıkardığı seslerle

---

⁵ René Descartes, *Söylem Kurallar Meditasyonlar*, (Çev. Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 47.

⁶ Descartes, *Söylem Kurallar Meditasyonlar*, s. 47.

⁷ Descartes, *Söylem Kurallar Meditasyonlar*, s. 48.

⁸ Altınörs, *50 Soruda Dil Felsefesi*, s. 104.

insanların konuşmalarını birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Hayvanların (özellikle de toplu halde yaşayan hayvanlarda daha net bir biçimde görülen) kendi aralarında iletişimlerini sağlayan sesli ifadeleri, yapısı itibariyle insan konuşmalarından tamamen farklıdır. Descartes'a göre, bu farklılıklar, insanın hayvandan ruh/zihin bakımından farklı olduğunun da en önemli göstergeleridir. Dolayısıyla akıl sahibi bir varlık olarak insan, akılla bağlantılı olan düşünme, dil ve konuşma gibi yetileriyle ruh/zihin bakımından hayvandan farkını ortaya koymaktadır. Descartes'ın ifadesiyle söylenecek olursa "eylemlerinin bir bölümünde bizden daha büyük bir beceri gösteren birçok hayvanın olmasına karşın, aynı zamanda bunların başka birçoklarında ne olursa olsun hiçbir beceri" göstermedikleri gözlemlenebilir bir olgudur; "bu yüzden bizden daha iyi yapmaları olgusu anlıklarının olduğunu tanıtlamaz, çünkü bu durumda herhangi birimizden daha anlıklı" olurlardı ki bu da mümkün değildir.⁹

Gelinen bu noktada, dil konusunda çok detaylı bir inceleme yapmamış olmasına rağmen oldukça açık ve net bir görüşe sahip olan Descartes'ın dili, insanı hayvanlardan ayıran en temel yeti olarak ele aldığı görülmektedir. Descartes'ın dil yetisi gibi insanın ayırt edici birtakım özelliklerini, felsefi açıdan neden insan ve hayvan arasında bir karşılaştırma yaparak temellendirdiği sorusunu, İoanna Kuçuradi'nin bu konudaki düşüncelerinden hareketle yanıtlamak gerekirse, öncelikle tür olarak insanın neliği üzerine ortaya konan bu şekildeki bir bilginin, genel olarak "insan nedir?" sorusuna bir yanıt vermeyi amaçladığını, yani insanın diğer varolanlar arasındaki yerini belirlemeyi gerektirdiğini söylemek mümkündür. Kuçuradi'ye göre, insanın yapıp etmelerine, ortaya koyduklarına bakılarak elde edilen bu bilgi, insanın tür olarak tekliliğini oluşturan özelliklerinin, yani doğal yapısının bilgisidir ve bu da bizim insan kavramımızı oluşturmaktadır. Böylece bu özelliklerin bilgisi, aynı zamanda insanın türdeşi olan hayvandan farkını görmemizi ve buradan hareketle de insanı insan yapan temel özelliğin ne olduğunu anlamamızı olanaklı kılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Kuçuradi, insanın neliğini, yani insanı insan yapan şeyin ne olduğunu, tür olarak insan ile yaşayan tek tek insanlar arasındaki bağı koparmadan, insan realitesini bütünüyle kapsayacak şekilde felsefi açıdan ortaya koymaktadır. Daha açık bir ifadeyle, insanın tarih boyunca yapıp ettiklerine başarılarına bakarak insanın neliğini anlamaya ve açıklamaya çalışan Kuçuradi'nin düşüncelerine bakıldığında, insan yapısının özelliğini meydana getiren temel öğelerden birinin dil aracılığıyla gerçekleştirilen bilme, değerlendirme, çalışma, yaratma ve felsefe yapma gibi etkinlikler ya da insan başarıları olduğu görülmektedir. Kişiler tarafından farklı şekillerde dil aracılığıyla gerçekleştirilen bu etkinlikler, bize tür olarak insanın olanaklarını tanıtmaktadır. Hayvana değil, insana özgü bu olanaklar ise tür olarak insanın diğer varlıklar arasındaki özel yerini, yani onun değerini göstermektedir.¹⁰ Dolayısıyla insanın sahip olduğu dil yetisinin bir açıdan bakıldığında tür olarak insanın hayvanla ilgisi bakımından onun özel durumunu, yani varlıktaki özel yerini ve neliğini görmemizi sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Takiyettin Mengüşoğlu'nun düşüncelerine bakıldığında da benzer bir tespitte rastlamak mümkündür. Mengüşoğlu'na göre, "insan

⁹ Descartes, *Söylem Kurallar Meditasyonlar*, s. 48.

¹⁰ İoanna Kuçuradi, *Etik*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 178-179.

düşünmesiyle, insanın bütün aktlarının bir ürünü olan düşüncelerini, bilimsel ve felsefi araştırmaları, insanın şiir ve yazın alanındaki başarılarını saptayarak kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan dildir".¹¹ Bu açıdan bakıldığında insana özgü bir varlık alanı olarak nitelendirilebilecek olan dilin, insan ile birlikte meydana geldiği ve varolduğu görülmektedir. Ancak bu noktada dil adını alan varlık alanının bir insan başarısı değil, insan başarılarının bir taşıyıcısı olduğunu belirtmek gerekmektedir.¹² Öyle ki "bilim, felsefe, sanat, teknik, bir kelime ile bütün insan başarıları (insan kültürü) dilin ürünüdür. Dilin bulunmadığı bir yerde, hiçbir insan başarısı söz konusu olamaz. Bunu hayvan dünyasında somut olarak görmekteyiz".¹³ Daha açık bir ifadeyle,

Öteden beri hayvanların çıkardıkları seslere, onlara özgü işaretlere, dil gözüyle bakılmak istendi; fakat böyle bir benzetmenin sakat bir benzetme olduğu, bugün çok açık olarak meydana çıkmıştır. Dil bir işaretler, bir sesler sistemi değildir; dil, insanla insan, insanla varolan şeyler arasında birleştirici bir bağ kuran bir varlık alanıdır, bir anlam sistemidir. Böyle bir durumla ancak insan dünyasında karşılaşırız.¹⁴

Dolayısıyla insan, ancak aklı ve dili sayesinde insan olma vasfını kazanmakta ve ortaya koyduğu başarılarla dünyadaki yerine layık bir varlık olmaktadır. Nitekim bu durum düşünceyi ifade etme biçimi olan konuşma ve söz olarak ortaya çıkmasıyla realitede kendini açıkça göstermektedir. Dil, yalnızca insan zihninin en temel yetisi olan düşünme yetisinin açığa vurumu değil, aynı zamanda her türlü üzüntü, sevinç, kaygı, hınç gibi duygulanımların da aktarıcısıdır. Bu noktada yerinde bir tespitle, dilin insan türüne özgü, insanın kendi varlığını ifade etmesini sağlayan bir özellik olduğunu bize gösteren Descartes, bu düşüncesiyle Chomsky'ye de esin kaynağı olmaktadır.

Descartes'ın dil görüşünün yanında Chomsky'nin dil anlayışının kökenini oluşturan diğer bir görüş de 17. yüzyıla damgasını vurmuş bir Fransız okulu olan Port Royal Ekolü'nün dil anlayışıdır. Port Royal Manastırından doğan Platoncu ve Augustinusçu geleneği takip eden Port Royal Ekolü'nün dil anlayışında Descartes'ın etkisi de azımsanamayacak kadar büyüktür.¹⁵ Aynı zamanda Descartes'ın öğrencisi olan Antonie Arnauld, Pierre Nicole ve Claude Lancelot, Port Royal Ekolü'nün başlıca temsilcileri olarak görülmektedir. Port Royal Ekolü'nün manifestosu niteliğinde olan *Grammaire générale et raisonnée* (Genel ve Akılcı Dilbilgisi) isimli çalışma Antonie Arnauld ve Claude Lancelot'un 1660 yılında ortaya koydukları ortak eserleridir. Benzer şekilde Antonie Arnauld ve Pierre Nicole de Platoncu ve Augustinusçu bir çizgide *La logique ou l'art de penser* (Mantık ya da Düşünme Sanatı) isimli eseri ortaya koymuşlardır.¹⁶

İnsanın kendi zihninin dışında kalan hiçbir şeyin bilgisine ulaşamayacağı ön kabulünü hareket noktası olarak alan Antonie Arnauld ve Pierre Nicole'e göre, her insan duyulur olan şeyleri

¹¹ Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 232

¹² Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, s. 233.

¹³ Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, s. 234.

¹⁴ Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, s. 234.

¹⁵ Caner Kerimoğlu, *Genel Dilbilimine Giriş*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2014, s. 15.

¹⁶ Antoine Arnauld & Pierre Nicole, *Logic or the Art of Thinking*. Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

imgeleyebiliyor olmakla onun bilgisine ulaştığını sanma alışkanlığındadır.¹⁷ Oysa duyulur olarak varolan şeylerin insan zihnine duyular yoluyla nüfuz eden imgeler olması, insan dışında varolan dünyanın bilgisine ulaşıldığı anlamına gelmemektedir. Buradan hareketle, imgelem (*imaginer*) ile saf akıl yürütme (*pure intellection*) arasında ayırım yapan Antonie Arnauld ve Pierre Nicole, asıl anlamda varolan ideaların kaynağının, imgelem ve/veya duyulur olarak varolanlar olmadığını savunmaktadır. Antonie Arnauld ve Pierre Nicole'e göre, idealar, bir şeyi asıl anlamda kavradığımızı dile getirdiğimizde, buna karşılık gelecek şekilde ruhun akıl sahibi yanında var olan her şeydir.¹⁸ Duyuların hiçbir biçimde insanı hakikate ulaştıramayacağını vurgulayan Antonie Arnauld ve Pierre Nicole, farklı bir bağlamda da olsa tıpkı Descartes'ın ifade ettiği gibi dilsiz ve sağır insanların sözgelimi 'düşünce' sözcüğünü hayatları boyunca hiç duymadıkları bir durumda bile, kendi düşünceleri üzerine refleksiyon gerçekleştirerek söz konusu 'düşünce' ideasının kendilerinde bulunduğu kolaylıkla farkına varabileceklerini belirtmektedir.¹⁹ Dolayısıyla bir insan duyumsamayla sağlayan bazı organlara sahip olmadığı için duyumsayamasa da kendi kendine yönelttiği refleksiyon ile bir şeyin bilgisine rahatlıkla ulaşabilmektedir. Platon ve Augustinus'un bu konudaki görüşlerini olduğu gibi benimseyen Antonie Arnauld ve Pierre Nicole'nın hakikate ilişkin yargının ve onun bilincine varmayı sağlayan ilkenin hiçbir surette duyulara özgü olmadığını, aksine akıllı ruha özgü olduğunu²⁰ savunarak insanın ruhunun/zihninin belirleyici olduğu fikrini ön plana aldıkları görülmektedir.

Diğer taraftan insan zihninin ürünü olarak görülebilecek olan işaretleri, doğal ve icat edilmiş işaretler olarak ikiye gruba ayıran Antonie Arnauld ve Pierre Nicole'e göre, duyumsama sonucunda edinilen imgeler, doğal işaretler olarak nitelendirilebilirken, kelimeler gibi tamamen zihin ürünü olanlar ise icat edilmiş işaretler olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan zihninin ürünü olarak icat edilmiş işaretler olan kelimeler, icat edilmeleri bakımından ideaları temsil etmektedirler. Bu nedenle kelimelerin ideaların kurulmuş ve düzenlenmiş işaretleri olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.²¹ İnsanların

---

¹⁷ Arnauld & Nicole, *Logic or the Art of Thinking*, s. 25.

¹⁸ Arnauld & Nicole, *Logic or the Art of Thinking*, s. 25-26.

¹⁹ Arnauld & Nicole, *Logic or the Art of Thinking*, s. 30.

²⁰ Arnauld & Nicole, *Logic or the Art of Thinking*, s. 229.

²¹ Arnauld & Nicole, *Logic or the Art of Thinking*, s. 37-38. Ayrıca bu konudaki tartışmaya John Locke'un *İnsan Anlığı Üzerine Deneme* (1992) adlı eserinde dil ve olgu arasında kurduğu ilişki açısından bakıldığında, sözcüklerin onları kullananların idelerinin duyulur imleri olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kelimeleri asıl anlamda var olan ideaların kurulmuş işaretleri olarak gören Port Royal Ekolü'nün bu düşüncesinin aksine Locke'a göre, sözcükler, onları dile getirenlerin birincil ya da dolaysız imlemeleriyle her ne kadar kusurlu ve özensiz bir biçimde kullanılsalar da zihinlerindeki idelerin yeri tutarlar. Bu bağlamda bir insanın bir başkası ile konuşmasının ötekinin anlaması için olduğunu, konuşmanın amacının da bu seslerin, imler olarak, kendi idelerini dinleyene bildirmek olduğunu düşünen Locke, sözcükleri, konuşanın idelerinin imleri olarak görmektedir. Locke'a göre, konuşanın idelerinin imlerini hiç kimse dolaysız olarak kendi idelerinden başka şeylerin imleri olarak kullanamaz (s. 262-263). Çünkü "böylesi, sözcükleri kullananın, onları kendi kavramlarının imleri yapıp, yine de onları başka idelere uygulaması olur; bu da onları aynı zamanda hem kendi idelerinin imi yapmak hem de yapmamak demektir ve gerçekte onları anlamsızlaştırır. Sözcükler istençli imler olduğuna göre, bunlar, insanın tanımadığı şeylere verdiği istençli imler olamazlar. Bu onları, hiçbir imleri, yani imlemsiz sesler yapmaktır" (s. 263). Bu açıdan bakıldığında bir insanın kendi sözcüklerini, "şeylerin kendinde ideleri bulunmayan niteliklerinin imi" yapması mümkün olmadığı gibi, başkalarının zihnindeki kavramların imi yapması da olanaklı değildir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: John Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, (Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu), Ara Yayıncılık, İstanbul, 1992, ss. 262-265. Öte yandan insan zihninin ürünü olarak icat edilmiş işaretler olan kelimelerin, bu bakımdan ideaları temsil ettiği ve ideaların kurulmuş işaretleri olduğu düşüncesinin temelini Platon'a dayandığı söylenebilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Platon, "Kratylos", *Diyaloglar 1*, (Çev. Teoman Aktürel), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, 435a-437a.

kendilerini ifade etme gereksinimlerinden dolayı oldukça önemli bir işleve sahip olan kelimeler, insanın kendisini ifade etme isteğinin somut birer göstergeleridir. Descartes'ın sözü ya da konuşmayı insanın duygu ve düşüncelerinin aktarım biçimi olarak görmesine benzer olarak Antonie Arnauld ve Pierre Nicole de insan zihninde varolan düşünce ve duyguların ifade biçiminin kelimeler olduğuna dikkat çekmektedirler. Fakat duyulur olanın bilgisine ulaşılabileceğine dair sanıda olduğu gibi kelimelerin de kaynağını duyulur olarak varolanlarda aramamak gerekmektedir. Çünkü kelimelerin kaynağı imgeler ya da duyumsama değil, idealardır. Bu durum göz önüne alındığında gündelik dilde karşılaşılan kelimelerdeki karışıklığı önlemenin en iyi yolu, yeni bir dil ve yalnızca temsil etmelerini istediğimiz idealarla bağlantılı yeni kelimeler yaratmaktır.²² Dolayısıyla kelimeler, duyulur olarak varolanlar üzerine insanların uzlaşım sal olarak kabul ettikleri hakikatler değil, hakiki olan ideaların temsilleridir. Bu saptamanın aksinin mümkün olamayacağını savunan Antonie Arnauld ve Pierre Nicole'e göre, eğer kelimeler ideaların ifade biçimleri değil de insanların üzerinde uzlaştıkları isimler dizisinden başka bir şey olmasalardı, farklı kelimeler kullanan milletlerin aynı hakikate, aynı akıl yürütmeyi gerçekleştirerek ulaşmaları söz konusu dahi olamazdı.²³ Buradan da anlaşılacağı üzere farklı kelimelerle, farklı diller konuşan, farklı milletlerde benzer akıl yürütmelerin, benzer fikirlerin, benzer hakikatlerin ortaya çıkmasının sebebi kelimelerin, bundan dolayı da dilin kaynağının idealar olmasıdır. Nitekim Port Royal Ekolü'nün dilin milletlerle olan bağına ilişkin bu saptaması, daha sonraları 19. yüzyılda Humboldt'un dil anlayışını da derinden etkilemiştir.

Chomsky'nin özellikle evrensel dilbilgisi kuramını geliştirmesinde ilham kaynağı olan Humboldt'un dil görüşüne bakıldığında ise birbirinden farklı iki önemli belirlemenin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu belirlemelerden ilki, dilin yapısal çeşitliliğinin milletlerin zihinsel yapısındaki çeşitlilikten kaynaklandığını, yani farklı dilleri konuşan, farklı milletlerde, farklı zihin ürünleri olan düşünce sistemlerinin geliştiğini içermektedir. Chomsky'ye göre, dil ve milletler arasında sıkı bir bağın olduğuna dikkat çeken Humboldt, varolan her dilin, o dili kullanan ve konuşan millete ya da ulusa özgü olan bir dünya görüşünün yansıması olduğunu ileri sürmektedir.²⁴ Bu bağlamda dilin yapısının insan zihninin ürünü olan düşünceleri şekillendirdiği görüşü temelinde Humboldt, yeryüzünde varolan her dilin, milletlerin dünyayı nasıl gördüğüne ve ifade ettiğine göre çeşitlilik gösterdiğini vurgulaması sebebiyle rölativist olarak da nitelendirilmektedir. Humboldt'un dile ilişkin yaklaşımında ön plana çıkan ve Chomsky'ye esin kaynağı olan bir diğer belirleme ise, insanda bütün dilleri anlama olanağının bulunduğunu ve bütün dillerin formunun ortak olduğunu içermektedir.²⁵ Bu belirleme, kökeni Port Royal Ekolü'ne dayanan, varolan bütün dillerin ortak paydasını oluşturan evrensel birtakım özelliklerin ve ilkelerin bulunduğunu varsayan mutlakçılığa işaret etmektedir.²⁶ Descartes gibi dili insanın insan olarak kendisini ortaya koymasını sağlayan akıllı ruhun yaratıcı bir yetisi olarak gören Humboldt'a göre,

---

²² Arnauld & Nicole, *Logic or the Art of Thinking*, s. 60.

²³ Arnauld & Nicole, *Logic or the Art of Thinking*, s. 28.

²⁴ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 118-119.

²⁵ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 118-119.

²⁶ Altınörs, *50 Soruda Dil Felsefesi*, s. 150.

dil, hali hazırda tamamlanmamış olan ve insan var olduğu sürece sürekli gelişimine devam eden etkin bir faaliyettir. Ancak Humbolt'un bu düşüncesini, dilin onu dile getirene göre aşkın olduğu şeklinde değil, insanla birlikte varolan bir varlık alanı olduğu şeklinde anlamak gerekmektedir. Nitekim bu özelliğiyle insan ruhunun/zihninin akıllı kısmının bir ürünü olarak dil, yalnızca duygulanımın ve düşünmenin aktarıcısı değil, aynı zamanda oluşturucusudur.²⁷ Diğer bir ifadeyle söylenecek olursa, insan zihnindeki varolan şeyleri dil aracılığıyla aktarırken, aynı zamanda yine dil aracılığıyla insan zihninde de çeşitli duygulanımlar ve düşünceler oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dilin, düşüncenin gelişmesine ya da mükemmelleşmesine katkı sağladığını ve dil ile zihin arasında karşılıklı belirleyicilik ilişkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Dolayısıyla Humboldt, bir taraftan 17. yüzyılın başlarında Descartes'ın ortaya koyduğu dilin insanı hayvanlardan ayıran en temel yeti olduğu fikrini esas alırken, diğer taraftan da 17. yüzyılın sonlarında Port Royal Ekolü'nün akla dayanan dil anlayışı çerçevesinde bütün dilleri ortak paydada buluşturan ilkelerin mevcut olduğu fikrini hareket noktası olarak benimsemektedir. Her iki anlayışı da hareket noktası olarak alıp bir adım öteye taşıyan Humboldt, dili insanların doğal yeteneği olarak görmesiyle ve insanların bu yetenek doğrultusunda varolan bütün dillerde ortak olan formları yaratabileceklerini düşünmesiyle Chomsky'nin evrensel dilbilgisi kuramına katkı sağlamıştır.

Noam Chomsky'nin Dil ve Zihin Anlayışı Bağlamında Evrensel Dilbilgisi Kuramı

Yapısalcı dilbilim geleneği içerisinde değerlendirilen Chomsky, dilin doğuştan gelen insana özgü bir yeti olduğunu ileri sürmekte ve dil ile zihin arasında doğrudan bir ilişki olduğuna dikkat çekmektedir. Chomsky, dil ve zihin arasındaki bu ilişkiyi ortaya koyarken dilin yapısının soruşturulmasının insan doğasının ya da insan zihninin anlaşılmasında ne türden bir katkı sağladığı sorusundan yola çıkarak, bu alanda kendinden önceki incelemelerin eksik ve tam noktalarını açıklığa kavuşturmaktadır. Bu soruşturması sırasında özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda yapılan çalışmalarda felsefeden bağımsız olarak ruhbilim ve dilbilim çalışmalarının birbirinden ayrı kulvarlarda yürütülmeye çalışılan alanlar olarak görüldüğünü belirten Chomsky, bu alanda yaptığı çalışmalarla ruhbilim ile dilbilim arasında ilişki kurarak insanın zihinsel süreçlerinin anlaşılmasında dilin rolünün ne olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.²⁸

Chomsky, Descartes ve Humboldt'a benzer bir şekilde Kartezyen felsefe çerçevesinde dili insanın doğuştan ve doğal olarak sahip olduğu yalnızca insana özgü bir yeti ve/veya yetenek olarak görmektedir. İnsanı türdeşlerinden farklı kılan ve aynı zamanda insan türünün ortak bir özelliği olan dil yetisi, bir taraftan fizyolojik bakımdan insanın sahip olduğu dil organı aracılığıyla konuşmasına olanak tanırken, diğer taraftan da insanı tüm doğal dilleri ortak paydada buluşturan, hemen hepsinde yaygın ve

---

²⁷ Altınörs, *50 Soruda Dil Felsefesi*, s. 151.

²⁸ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 144-145.

değişmez biçimde bulunan belirtisiz (*unmarked*) dil yapılarının bilgisi ile donatmaktadır.²⁹ Nitekim Arda Denkel'in de belirttiği üzere bu donanımına sahip "dil bilen bir kişi, her biri belli bir biçim ve anlam, ya da anlam potansiyeli taşıyan, birbiriyle örtüşmeyen sonsuz sayıda önermenin oluşturduğu bir öbeği belirleyen kimi kural ve ilkeleri öğrenmiş kişidir".³⁰ Kişinin öğrendiği bu kural ve ilkeler, yani insanın akıl sahibi varlık olmasıyla edindiği dil yapılarına ilişkin bu evrensel bilgiler, çocukluktan itibaren dil kullanan bir topluluğun, dil yapılarını kullanarak yaşaması sonucunda edinilmektedir. Belirli bir dili edinim sürecinin, doğuştan varolan bilgilerin, deneme yanılma yöntemiyle sınıanıp, o dile özgü varolan yapıların kavranması biçiminde gerçekleştiğini savunan Chomsky'ye göre, eğer davranışçı dil anlayışını benimseyenlerin ileri sürdüğü gibi bir çocuk yalnızca yaşadığı topluluk içerisinde duyumsadıklarını yineleyerek dil edinseydi, yalnızca o topluluğa özgü dil ile sınırlanacağı için özgün ve yaratıcı bir şekilde dil kullanamaz olurdu.³¹ Bu noktada bir parantez açıp Chomsky'nin davranışçı dil anlayışını eleştirdiğini belirtmek gerekmektedir. Chomsky, davranışçılığın en temelde "bir kimsenin dile ilişkin bilgisinin, sürekli yineleme ve ayrıntılı bir eğitimle adamakıllı öğrenilip depolanmış bir dizi yapı olarak betimlenebileceği, yeni bir bilginin getirilmesinin ise en çok bir 'örnekseme' işi" olduğunu ileri sürdüğünü ifade etmektedir.³² Davranışçılığın bu varsayımına karşı çıkarak, bir insanın anadilinde, herhangi bir güçlük çekmeden hemen anlayabileceği cümlelerin sayısının sayılamayacak kadar çok olduğunu ileri süren Chomsky, sıradan dil kullanımımızın temelinde bulunan, dilimizde anlamlı ve kolayca anlaşılacak cümlelere karşılık gelen yapıların sayısının da bir insan yaşamındaki saniyelerin sayısından daha büyük sayılara ulaştığını savunmaktadır.³³

Bununla birlikte davranışçılığa karşı çıkmasının yanında Chomsky, Port Royal Ekolü'nün düşüncesini temel alarak, bir çocuğun doğuştan ideler aracılığıyla, duyumsadığı cümlelerden özgün cümle yapıları oluşturarak evrensel dil kurallarını kavrayabileceğini belirtmektedir. Bu sayede bir kez belirli bir evrensel dil kuralına ulaşan çocuk, bu kural yardımıyla, çevresinde duyumsadıklarını yeniden şekillendirerek özgün cümleler kurabilmektedir. Dolayısıyla, dil edinim sürecine ilişkin akla dayalı bir yaklaşıma sahip olan Chomsky'nin bu anlayışının belirli bir düzeyde deneyciliği de barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü doğuştan ideler aracılığıyla duyumsamadan edinilen cümlelerin yeniden biçimlendirilerek özgün cümlelerin ortaya çıkması ve bunun sonucunda evrensel dilbilgisi kurallarının kavranması dil kullanılan bir toplumda, dil yapıları arasında yaşamayı gerektirmektedir. Buna istinaden Chomsky, dil öğrenmenin aslında çocuğun aktif olarak yaptığı bir şey olmadığını, uygun bir çevrede yaşayan çocuğun dil öğrenme sırasında edilgin bir konumda olduğunu ileri sürmektedir.³⁴

²⁹ Oya Külebi, "Dilbilim ve Dil Felsefesinde Bir Dönüm Noktası: Noam Chomsky", (Ed. Mustafa Aksan, Ceyhan Aksoy, Gürkan Doğan), *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 8. Cilt, Kebikeç Yayınları İstanbul, 1997, s. 77.

³⁰ Arda Denkel, *Anlam ve Nedensellik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 60.

³¹ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 130-131.

³² Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 29.

³³ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 29-30.

³⁴ Noam Chomsky, *Bilgi Sorunları ve Dil Managua Dersleri*, (Çev. Veysel Kılıç), bgst Yayınları, İstanbul, 2009, s. 159.

Fakat Chomsky'nin bu saptamasının anlaşılabilmesi için evrensel dilbilgisinden ne anladığını açıklamak gerekmektedir.

Chomsky, dil yetisinin işleyişini sağlayan temel ilkeleri belirleme girişimi olarak nitelendirilebilecek evrensel dilbilgisini, dil yetisinin kendisi olarak, yani varolan bütün insan dillerinin genel çerçevesi olarak tanımlamaktadır. Belli bir dilin dilbilgisi, “dil yetisinin deneyime dayalı veriyle karşılaştığında” ortaya çıkan dilbilgisiyken, “evrensel dilbilgisi ise deneyim öncesi dil yetisinin başlangıç durumunun açıklanmasıdır”.³⁵ Evrensel dilbilgisinin bütün insan dilleri için bir çerçeve oluşturduğunu vurgulayan Chomsky'e göre, bu anlamda evrensel dilbilgisi dil ediminin temelidir. Çünkü Chomsky'nin ifadesiyle, “dilbilgisinin biçimini belirleyen ve belli veriler temelinde uygun dilbilgisini seçen ilkeler, geleneksel kullanımı izleyerek ‘evrensel dilbilgisi’ denilebilecek bir alanı oluşturur”.³⁶ Dili insan zihninin aynası olarak gören ve evrensel dilbilgisini de bu anlamda ayna olarak kabul eden Chomsky'nin düşüncesinde, evrensel dilbilgisinin incelenmesi ve açıklığa kavuşturulması, insan zihninin doğasının incelenmesi ve açıklığa kavuşturulması anlamına gelmektedir.

Varolan milletler kadar çok sayıda farklı dilin mevcut olduğunun, bu nedenle de insan diline ilişkin bütün olguların yalnızca dil yetisinin ilkelerinden çıkarılamayacağını farkında olan Chomsky, dilbilgisi ilkelerinin yanında kişiye içinde bulunduğu toplum tarafından sunulan verilerin de hesaba katılması gerektiğini düşünmektedir. Bu da evrensel dilbilgisinin temel ölçüt olarak belirlediği ilkelerle “henüz sabitlenmemiş seçenekleri” belirlemektir. Bu anlamda evrensel dilbilgisinin bir dili dil yapan temel ölçüt olarak belirlediği belli ilkelerinin var olduğunu ve bu ilkelerle işlediğini belirtmek gerekmektedir. Çünkü evrensel dilbilgisi “herhangi bir özel dilbilgisinin uyması gereken bir şema” sağlamaktadır.³⁷ Chomsky'nin eserlerinde bu ilkeler, “parametreler” olarak yer almaktadır. Bir dili o dil yapan ölçütü içeren bu temel ilkeler ve/veya parametrelerin değeri deneyimle veya insanlar tarafından uygunlanmalarıyla belirlenmektedir. Bu durumu bir örnek üzerinden açıklayan Chomsky'e göre,

Dil yeteneğini iki konumdan birine ayarlayabilecek anahtar dizisinden oluşan bir anahtar panosuyla bağlantılı bir tür grift ve karmaşık ağ sistemi olarak düşünebiliriz. Anahtarlar iki konumdan birine ayarlanmadıkça sistem çalışmaz. Anahtarlar kabul edilebilir konumlardan birine göre ayarlandığında sistem kendi doğasıyla uyumlu şekilde işler ve sadece anahtarların nasıl ayarlandığına bağlı olarak farklılaşma gösterir. Buradaki sabit ağ sistemi evrensel dilbilgisi ilkeleri sistemidir, anahtarlar da deneyimle sabitlenecek parametrelerdir. Dil öğrenen çocuğa sunulan veri, anahtarların şu ya da bu şekilde sabitlenmesini sağlayacak yeterlilikte olsa gerek. Bu anahtarlar sabitlendiğinde çocukta belli bir dil hakimiyeti yerleşir ve çocuk o dilin gerçeklerini biliyordur artık, örneğin belli anlatımların belli anlamları vardır.³⁸

³⁵ Chomsky, *Bilgi Sorunları ve Dil Managua Dersleri*, s. 77.

³⁶ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 48.

³⁷ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 132.

³⁸ Chomsky, *Bilgi Sorunları ve Dil Managua Dersleri*, s. 77-78.

Evrensel dilbilgisini bir örnek üzerinden bu şekilde şematize eden Chomsky'ye göre, dil öğrenmek bir anlamda deneyimin ve evrensel dilbilgisinin ortak işleyişi sonucu gerçekleşmektedir. Başka bir ifadeyle, dil öğrenme, toplum içerisinde bir insanın yaşadığı dilsel deneyimler ile bir dilin olmazsa olmaz ilkelerinin kesişme sürecinin sonunda gerçekleşmektedir. Bu nedenle Chomsky, toplum ya da çevre ile evrensel dilbilgisi ilkelerinin ilişkisini göz önünde bulundurarak, bu ilişkinin dilin yapısına uygun bir biçimde kurulduğu takdirde, dil öğrenmeyi çocuğun aktif olarak yaptığı bir şey olarak değil, aksine uygun bir çevrede yetişen çocuğun edilgin bir konumda öğrendiği bir şey olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla toplum ya da çevre, evrensel dilbilgisinin temel ilkelerinin belirli bir dil üzerinde uygulanmasıdır.³⁹

Chomsky'nin buraya kadar ele alınan düşüncelerinden hareketle, insanın sahip olduğu dil yetisini kullanmasını, insanı uyaran şeylerle sınırlı olmayan yaratıcı bir faaliyet olarak gördüğünü söylemek mümkündür. Ancak bu noktada yaratıcı faaliyet için önsel olan ve neredeyse *a priori* bir koşul olarak karşımıza çıkan dilin yaratıcılık faaliyetinin daha en baştan sınırlandırılmadığını, aksine toparlayıcı, birleştirici, çözümleyici olduğunu gözden kaçırmamak gerekmektedir. Nitekim bu dilsel faaliyet yaratıcı olma özelliğini sınırlı sayıda malzemenin sınırsız sayıda tümce türeterek göstermektedir.⁴⁰ Bu düşüncesini Humboldt'un düşüncelerini esas alarak ortaya koyan Chomsky, yaratıcı bir faaliyet olarak evrensel dilbilgisinin sınırsız sayıda derin ve yüzey yapının üretilmesine olanak tanıdığına dikkat çekmektedir.

Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı

John Locke'un iddia ettiği gibi insan zihninin doğuştan boş bir levha olmadığını, aksine doğuştan gelen kimi yapıları içinde barındırdığını, geliştirdiği üretici ve evrensel dil teorisinin temel dayanağı olarak gören Chomsky'ye göre, insan zihni yapısı itibariyle sınırlı kurallarla sınırsız tümce üretme yetisine sahiptir. Chomsky, insan zihninin sürekli etkin bir faaliyet içerisinde işleyen bu üretken dil yetisini göz önüne alarak üretici bir sistem olarak evrensel dilbilgisi teorisini kuramsal bir çerçevede geliştirmiştir. Chomsky, bu teorisini geliştirirken temel olarak, bir dilin doğru şekilde kurulmuş sonsuz sayıdaki cümlesini üretecek kurallarının işlenmesinde ve doğal dilin üretici dilbilgisini gerçekleştirmesinde nasıl bir otomatik sistemin işlemesi gerektirdiği sorusunu ön plana almıştır.⁴¹ Bu çerçevede insan zihninin üretici yetisinden hareketle kuramsal olarak geliştirdiği üretici bir dilbilgisi modeli olan evrensel dil teorisi ile Chomsky, bu soruyu yanıtlayabilmek için insan zihninin aynası olan dilin formel yapılarını incelemiş ve 1957 yılında dilin formel yapısıyla ilgili olarak dönüşümsel dilbilgisi kuramını ortaya koymuştur. Bu kurama göre, "dilnin tümcelerinin derin yapıları ile bu yapıların bir dizi dönüşüm kuralıyla bağlantılandığı yüzey yapıları vardır".⁴² Bir insanın öğrendiği bir dil ile ilgili

³⁹ Chomsky, *Bilgi Sorunları ve Dil Managua Dersleri*, s. 159.

⁴⁰ Noam Chomsky, *Dilin Mimarisi*, (Çev. İsa Kerem Bayırlı), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 25.

⁴¹ Zekiye Kutlusoy, "Bilişsel Bilim", (Ed. Ahmet Cevizci), *Felsefe Ansiklopedisi*, 2. Cilt, Etik Yayınları, İstanbul, 2004, s. 602-603.

⁴² Zekiye Kutlusoy, "Bilişsel Bilim", s. 603.

kuralların bilgisini oluşturan bu yapılar, bir dil bir insan tarafından konuşulduğunda ve anlaşıldığında kullanıma girmektedir.⁴³ Bu açıdan bakıldığında, dilin performatif bir yanı olduğunu ve bu bağlamda Chomsky'nin pragmatik dil felsefecilerinin önemli iddialarından birini paylaştığını söylemek mümkün görünmektedir. Daha açık bir ifadeyle, her ne kadar insan halihazırda zihninde var olan şemaları sınırsız çeşitlilikte aktive etse ve bu şemalar/yapılar anlam ve ses olarak ortaya çıksa da bizi anlamın yapıya endekslendiğine, yani yapıya içkin olduğuna götüren bu anlayış oldukça tartışmalı bir düşüncedir. Sözelimi metafizik, ahlak, estetik ile ilgili önermelerin veya sentaks ve semantiği bir kurala bağlanamaz olan şiirin hangi yapıyı öngerektirdiği sorusuna bu bağlamda yanıt vermek oldukça güçtür. Öte yandan bir insanın dil kullanmasının doğrudan araçları olan derin ve yüzey yapılar, her dilin belirli bir ses ile anlam bağlantısından oluşmaktadır. Buradan hareketle anlamı içeren derin yapıların bir takım zihinsel işlemler sonucunda konuşmayı ve sesi içeren yüzey yapılara bağlandığını söylemek mümkündür.⁴⁴ Bu açıdan dönüşümsel dilbilgisi kuramının sözdizimsel iki temel ögesinden derin yapı anlamsal yorumu, yüzey yapı ise sesbilimsel yorumu içermektedir.

Bununla birlikte formel dil incelemelerinin anlam-biçim tartışmasının Chomsky'nin düşüncesindeki karşılığı olarak da düşünülebilecek olan derin ve yüzey yapı ayrımı, tümcelerin dışsal yapısından hareket ederek mantıksal çıkarımlar yapan Port Royal Ekolü'nün hüküm ve/veya yargı (*judgement*) ile önerme (*proposition*) arasında yaptıkları ayrımı dayanmaktadır. Port Royal Ekolü'nün bu ayrımına göre, "hüküm" ve/veya yargı, düşüncenin asıl anlamda biçimine karşılık gelirken, "önerme" ise yargının ve/veya hükmün dolayısıyla da düşüncenin dildeki sözel ifade edilmesine denk düşmektedir.⁴⁵ Chomsky, *Dil ve Zihin* adlı eserinde Port Royal Ekolü'nün bu ayrımına yer vererek kendi ayrımıyla ilişkisini şu şekilde ele almaktadır: "Port-Royal kuramına göre, yüzey yapı yalnızca sese (dilnin fiziksel yanına) karşılık gelir; ancak yüzey yapıyla gösterge üretildiğinde, doğrudan sesle değil anlamla ilgili olan, derin yapı diyebileceğimiz yapıya karşılık gelen zihinsel bir çözümleme ortaya çıkar".⁴⁶ Başka bir ifadeyle, Port Royal Ekolü'nün hüküm-önerme ayrımı ile karşılaştırıldığında, Chomsky'nin ayrımındaki derin yapı, düşüncenin biçimi olan hükme ve/veya yargıya denk düşerken, yüzey yapı da tam manasıyla önermeye denk düşmektedir. Chomsky, cümlelerin dışsal yapısından mantıksal çıkarımlar yapılabileceği kabulünden yola çıkarak hüküm-önerme ayrımı yapan Port Royal Ekolü'nün ayrımı ile kendi yaptığı "derin yapı"- "yüzey yapı" ayrımı arasındaki benzerliği, Port Royal Ekolü'nden aldığı bir örnek olan "*Invisible God has created the visible world* (Görülmeyen Tanrı, görülen dünyayı yarattı)" cümlesiyle açıklamaktadır. Chomsky'ye göre, söz konusu bu önermenin derin yapısı, "Tanrı görülmez", "Tanrı dünyayı yaratmıştır", "Dünya görülür"⁴⁷ şeklinde üç soyut yargıyı içermektedir ve bu yargılar sadece zihne verilmiş, dışa vurulmamış hükümlerdir. Dolayısıyla dönüşümsel dilbilgisi kuramının

⁴³ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 160.

⁴⁴ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 36-37.

⁴⁵ Fatih Müldür, "Noam Chomsky'de Üretici Dilbilgisi: Derin Yapı ve Yüzey Yapı Ayrımı". (Ed. Metin Becermen, Mehmet Fatih Elmas), *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı: 27 (Güz 2016), Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2016, s. 65. Ayrıca bakınız: Altınörs, *50 Soruda Dil Felsefesi*, s. 110.

⁴⁶ Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 35.

⁴⁷ Aktaran: Altınörs, *50 Soruda Dil Felsefesi*, s. 110.

olmazsa olmaz öğeleri olan derin yapıyla yüzey yapı arasındaki dönüşümsel ilişki dikkate alındığında, derin yapının içerdiği bütün anlam ve yapılar dilden dile farklılaşan yüzey yapılarda bazen somutlaşarak bazen de ipuçlar yardımıyla tespit edilerek kendini göstermektedir.

Gelinen bu noktada, ilk defa Chomsky tarafından dilbilim alanına kazandırılmış olan derin yapı-yüzey yapı kavramlarının, üretici dilbilgisi kuramının kurucu terimleri olduğu görülmektedir. Üretici dilbilgisinin, insan zihninin sürekli etkin bir faaliyet içerisinde işleyen dil yetisinin üretici sistemi olduğu göz önüne alındığında, bu üretici sistemin temel öğeleri olan derin yapı ve yüzey yapının insan zihninde oluşan duygu ve düşüncelerin dışa vurumunu sağladıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü Chomsky'e göre, bazen derin yapılar dilsel ifadelerin yetersiz kalmalarından dolayı, yüzey yapıları tam olarak karşılayamayabilseler bile önermeler ya da sesler olarak kendini gösteren yüzey yapılar, zihinde bulunan düşünceleri ve anlamları içeren derin yapıların somutlaşmış halleridir. Bu açıdan bakıldığında Chomsky'nin insanın dili bilinçli kullandığı düşüncesinden hareket ettiğini ya da insanın söz edimlerinin bilincinde ve mutlak hakimiyetinde olduğunu varsaydığını söylemek mümkündür.

Dil Edimi-Dil Edinci Ayrımı

Chomsky'nin üretici ve dönüşümsel dilbilgisi kuramı bağlamında yaptığı derin yapı- yüzey yapı ayrımının yanında yaptığı diğer bir ayrım dil edimi ve dil edinci ayrımıdır. Chomsky'nin dil edimi ile dil edinci arasındaki yaptığı bu ayrım, 19. yüzyılın sonunda İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün yaptığı ayrım olan dil, söz ve dil yetisi arasındaki ayrıma benzer bir ayrımdır.⁴⁸ Diğer bir ifadeyle, "Saussure dil konusunu açığa çıkarmak üzere 'dil yetisi', 'dil', 'söz' üçlü ayrımını yaparken, Chomsky benzer durumları imlemek üzere 'edinç'⁴⁹ ve 'edim'⁵⁰ terimlerine/kavramlarına yer verir".⁵¹ Bu bağlamda Chomsky'nin ayrımındaki dil edinci kavramı, Saussure'ün dil (*lingua*) kavramına denk düşerken, dil edimi kavramı ise yine Saussure'ün söz (*parole*) kavramına karşılık gelmektedir. Fakat daha çok insanın dil yetisinin kullanımındaki edim boyutuna ağırlık veren yapısal dilbilim geleneğinin kurucusu sayılan Saussure, Chomsky'nin dil anlayışında görülenin aksine, bir dili kullanan insanın ortaya çıkardığı sözleri (daha doğru bir ifadeyle cümleleri) sınıflandırmayı ön plana almıştır. Saussure'ün aksine Chomsky ise dil ediminden daha çok dil edincinin belirleyici bir rol oynadığını düşünerek dil edimi-dil edinci ayrımını ortaya koymuştur.⁵²

Chomsky'nin dil edimi ve dil edinci ayrımına⁵³ göre, dil edimi (*performance*) konuşma, dinleme, yazma gibi dil ile ilgili her türlü uygulamayı kapsayan, dilin her somut durumdaki kullanımınıdır. Buna karşılık dil edinci (*competence*) ise dili kullanan bir insanın kullandığı dildeki bütün cümleleri

⁴⁸ Kerimoğlu, *Genel Dilbilimine Giriş*, s. 70.

⁴⁹ Edinç kavramının İngilizce karşılığı "*competence*"dır (Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 287).

⁵⁰ Edim kavramının İngilizce karşılığı "*performance*"dır (Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 287)

⁵¹ Çotuksöken, *Felsefe: Özne-Söylem*, s. 223.

⁵² Kerimoğlu, *Genel Dilbilimine Giriş*, s. 70.

⁵³ Chomsky her ne kadar dil edimi ve dil edinci ayrımı yapsa da bunun yanı sıra dil edimi ile söz edimi arasında da bir ayrım yapmak uygun olacaktır. Aksi halde Chomsky'nin yaptığı ayrımında görüldüğü gibi dil edimi ve söz edimi iç içe geçecektir ve dil edimi daha çok söz edimi olarak onun yalnızca edimsel karakterini yansıtır olacaktır.

anlayabilme ve yeni cümleler üretebilme yetisidir. Diğer bir ifadeyle, dil edimi, gündelik yaşam içerisinde dilin, bir kişi tarafından kullanıldığı durumlara karşılık gelirken, dil edinci belirli bir dilde konuşan, yazan, dinleyen kısacası dil ediminde bulunan bir insanın dil ediminde bulunduğu bu dil ile ilgili her türlü bilgisine denk düşmektedir. Dolayısıyla bir insanın sahip olduğu dil yetisini kullanmasında dil edimi ve dil edincinin birbiriyle doğrudan ilişki içinde olduğu göz önüne alındığında, dil edincinin bir insanın dil edimini belirlediği ya da aynı şekilde bir kişinin dil ediminin o kişinin edimde bulunduğu dille ilgili dil edincini yansıttığı söylenebilir. Bu noktada dil edimiyle dil edinci arasındaki ilişkinin doğru kurulmasının önemine dikkat çeken Chomsky, bir insanın dil edincini açık ve seçik olarak yansıtabilecek şekilde dil ediminde bulunmasının, üretken dilbilgisi (*generative grammar*) olduğunu belirtmektedir.⁵⁴ Belirli bir dil kullanan her insanın, kullandığı dilin, dilbilgisi kurallarına doğuştan sahip olduğunu, bu nedenle de bir dil kullanan her insanın bu kuralları sezgisel olarak bildiğini ileri süren Chomsky, insanın sezgisel olarak kavrayarak bilgisine sahip olduğu bu kurallar aracılığı ile yeni cümleler üretebildiğini belirtmektedir.⁵⁵ Bu açıdan bakıldığında Chomsky'nin kendinden önceki filozoflardan farklı olarak grameri ve zihinsel şemaları/yapıları ön plana aldığını ve dilin performatif yanına, yani edimselliğine ağırlık verdiğini söylemek mümkün görünmektedir. Bununla birlikte insan zihninin yalnızca kendi türüne özgü dil yetisini sürekli etkin ve üretken bir biçimde kullanabilmesini sağlayan ise dil edincidir.⁵⁶ İnsanın dil yetisini dil edinci sayesinde aktif bir şekilde kullanmasının ürünleri ise dil edimi olarak kendini göstermektedir. Bu nedenle Chomsky, geliştirdiği üretken dil bilgisi kuramında dil ediminden hareket etmekte ve dil edincine doğru bir yol izleyerek “insan zihnindeki dili kullanma becerisinin dilbilgisini belirlemeyi” hedeflemektedir.⁵⁷ Bu bağlamda dil edincinin evrensel ve özel olarak iki boyuttan oluştuğunu savunan Chomsky, zihne ayna tutan dil yetisinin insana özgü bir yeti olmasıyla bütün insanlarda bulunmasını, evrensel edinç olarak nitelendirirken, her insanın bulunduğu çevrenin etkisiyle sahip olduğu ana dilinin bilgisini de özel edinç olarak nitelendirmektedir.

Buraya kadar anlatılanlar göz önüne alındığında, ana hatlarıyla açıklanan dil edimi ve dil edinci ayrımıyla Chomsky'nin dilin nasıl kazanıldığını ve nasıl kullanıldığını anlamaya yönelik bir soruşturma yürüttüğünü söylemek mümkün görünmektedir. Bu soruşturmasını bilişsel bir dizgede yürüten Chomsky, soruşturması sırasında insan zihninin bir yetisi olarak dilin, konuşma, yazma, anlama gibi uygulamalarının altında yatan ve bir dili dil yapan dizgeyi ortaya koymayı hedeflemektedir. Nitekim soruşturması sonucunda hedefine ulaşan Chomsky, dilin kullanımının ardında yatan ve bir dili dil yapan dizgenin edinç olduğunu göstermektedir. Fakat Chomsky'nin dili dil yapan özelliğin, yani dilin neliğinin, kullanılan bir dildeki bütün cümleleri anlayabilme ve yeni cümleler üretebilme yetisi olarak gördüğü dil edincinde aranması gerektiği argümanı felsefi bakımdan eleştiriye açıktır. Bu nedenle Chomsky'nin yürüttüğü soruşturmada dilin neliği, yani bir dili dil yapan şeyin ne olduğu konusunda

---

⁵⁴ Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, MIT Press, Cambridge, 1965, s. 4.

⁵⁵ Chomsky, *Dilin Mimarisi*, s. 25.

⁵⁶ Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, s. 8. Ayrıca bakınız: Chomsky, *Dil ve Zihin*, s. 20

⁵⁷ Kerimoğlu, *Genel Dilbilimine Giriş*, s. 70.

felsefî bakımdan eksik bıraktığı noktaları kısaca açıklamak gerekmektedir. Mengüsoğlu'nun da belirttiği gibi dil, her şeyden önce gerek ontolojik gerekse epistemolojik bakımdan varolanları adlandırıp, bu varolanların neliğinin bilinmesini sağlamakta ve insanı buna zorlamaktadır. Bu bakımdan insanın çevresinde varolan şeyleri adlandırmasında ya da bilmesinde hangi dilin kullanıldığı ve kullanılan dilin ne kadar ilkel olduğu bir ölçüt oluşturmamaktadır. Bu durumun insanın çevresinde varolan şeylerin ötesinde olan, duyu organlarının ulaşamadığı alanlarda da geçerli olduğu görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle insan, hangi dili kullanırsa kullansın ya da kullandığı dil ne kadar ilkel olursa olsun, çevresinde varolan şeyleri aşan, duyu organlarıyla algılayamadığı nesnelere de yine dil aracılığıyla adlandırmakta ve bilmektedir. Çünkü "dil, hangi şekilde kullanılırsa kullanılsın, varolan şeyleri yansıtarak, varlık dünyası ile insan, insanla insan arasında iletişimsel bir bağ kurmak zorundadır. Bu fenomenler, bütün dillerin bir özelliğidir".⁵⁸ Ancak Chomsky, dilin neliğini dil edincinde aramakla ve dilin temel özelliklerinden çok kullanımına ağırlık vermekle bu noktayı felsefî bakımdan eksik bırakmaktadır.

Sonuç

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle bilişsel dilbilimin kurucusu olan Chomsky'nin bu alandaki düşüncelerinin asıl ayırt edici özelliğinin insan zihniyle insanın dil yetisi arasında kurduğu doğrudan bağlantı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu bağlamda insanın dil yetisini, insan zihninin en önemli yetisi olarak ele aldığı görülen Chomsky'nin, insan yaşamında dil kullanımının temelini ve önemini, geliştirdiği evrensel ve üretici dil bilgisi teorisiyle ortaya koyduğu görülmektedir. Üretici ve evrensel dilbilim kuramı çerçevesinde, dil ile zihin arasında organik bir bağ olduğunu, yani insanın kendisi ve dış dünyası hakkında söyledikleri ile düşündükleri arasında bir paralellik bulunduğunu ileri süren Chomsky, dil-zihin arasındaki bu ilişkinin bir tekabülîyet değil, temsil ilişki olduğunu dil yetisinin yapısından ve insan zihninin anlaşılmasında sağladığı katkılardan hareketle açıklığa kavuşturmuştur. Bu bakımdan Chomsky'nin, felsefenin insan zihnini anlama çabalarına önemli katkı sağladığı görülmektedir. Kartezyen felsefe temelinde akla dayanan bir yaklaşım benimseyen Chomsky'nin, Descartes'ın, Port Royal Ekolü'nün ve Humbolt'un dil anlayışlarından destek alarak yaptığı zihin felsefesine en önemli katkı ise dili insan zihninden bağımsız görmemesi, insanı diğer varolanlardan farklı kılan bir özellik olarak ele alması ve bu anlamda da dilin insan için kendisini ifade ederek varoluşunu sergilemesinin bir biçimi olduğunu göstermesidir. Çünkü yaşam içerisindeki yerine bakıldığında da açıkça görülebileceği üzere dil, gerek insan ile insan gerekse insan ile diğer varolanlar arasında birleştirici ve bütünleştirici bir bağ kuran, insanın anlam dünyasını oluşturan, insanı insan yapan başarıların taşıyıcısı olan varlık alanına karşılık gelmektedir. Fakat dili dil yapan ve bütün dillerin ortak özelliğini oluşturan bu fenomen, genellikle göz ardı edilmekte ve dil kelimeler, işaretler ve sesler sistemi olarak görülerek dilin kullanımı ön plana alınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Chomsky de her ne kadar dilin insana özgü zihinsel bir başarı olduğuna ve insanın kendisini ifade etmesinin koşulunu oluşturduğuna dikkat çekse de üretici dilbilim kuramı çerçevesinde dili

---

⁵⁸ Mengüsoğlu, *Felsefeye Giriş*, s. 235

kelimeler, işaretler, sesler dizgesi olarak görmekte ve dilin neliğini etkin ya da üretken kullanılabilmesinde aramaktadır. Oysa Mengüşoğlu'nun da yerinde bir tespitle ifade ettiği gibi dil, yalnızca kelimeler, işaretler ya da sesler sistemi olarak nitelendirilemeyecek bir varlık alanıdır.⁵⁹ Bir şeyi görmeyi, düşünmeyi ve ifade etmeyi sağlayan kelimeler, işaretler veya sesler, insanın dil vasıtasıyla varolanlarla karşılıklı kurduğu ilişkiyi şekillendirmenin birer aracıdır. Daha açık bir ifadeyle, insan kelimeleri, işaretleri, sesleri kullanarak dil sayesinde gerek kendi kendisiyle gerek diğer insanlarla gerekse bütün bir varlık dünyasıyla bir iletişim ilişkisi kurabildiği ölçüde yalnız kalmaktan kurtularak hayatını anlamlı kılabilmektedir. Bu noktada dilin en temel özelliklerinden birinin insanları ortak paydada buluşturmak olduğunu söylemek mümkündür. Chomsky'nin düşünceleri bu açıdan değerlendirildiğinde, yeryüzünde farklı diller konuşulmasına rağmen bütün dillerde ortak olan evrensel ilkelere söz etmesiyle, farklı kültürden, farklı milletten, farklı insanların birbiriyle iletişim kurarak ortak bir paydada buluşabilecekleri fikrinin önünü açtığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak realiteye bakıldığında farklı kültürden, farklı milletten, farklı diller konuşan insanların ortak payda da buluşabilmeleri bir yana, aynı dili konuşan, aynı kültürden, aynı milletten, hatta bazen aynı aileden insanların bile ortak bir paydada buluşamadıkları, insana yakışır şekilde bir arada yaşayamadıkları, en basit konularda dahi uzlaşmaya varamadıkları görülmektedir. Bunun en temel sebebi ise insanların dili, insanın değerini koruyacak şekilde yapıcı yönde değil, yıkıcı yönde kullanmalarıdır. İnsanların birbiriyle iletişim kurarak ortak bir paydada buluşabilmeleri ve birarada insanca yaşayabilmeleri, ancak ve ancak insana özgü zihinsel bir yeti olan dili, insanın değerini koruyacak ve değerine değer katacak şekilde kullanmalarıyla mümkündür. İnsanlar dili bu doğrultuda kullandıklarında, sözelimi insana özgü başarılar ile hayatı anlamlandırmaları, insana yakışır bağlar kurmaları ve çevresinde varolanları doğru bir şekilde anlamaları da olanaklı hale gelecektir. Aksi halde realitede her gün sıklıkla şahit olduğumuz, insanın değerini harcayan, insanlık dışı çatışmalar, anlaşmazlıklar, mücadeleler vb. kaçınılmaz olacaktır.

---

⁵⁹ Mengüşoğlu, Felsefeye Giriş, s. 234-235.

KAYNAKÇA

- Altınörs, Atakan (2014). *50 Soruda Dil Felsefesi*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Arnauld, Antoine & Nicole, Pierre (1996). *Logic or the Art of Thinking*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chomsky, Noam. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge: MIT Press.
- Chomsky, Noam (2002). *Dil ve Zihin*. Ahmet Kocaman (Çev.). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Chomsky, Noam (2009). *Bilgi Sorunları ve Dil Managua Dersleri*. Veysel Kılıç (Çev.). İstanbul: bgst Yayınları.
- Chomsky, Noam (2014). *Dilin Mimarisi*. İsa Kerem Bayırlı (Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Çotuksöken, Betül (2013). *Felsefe: Özne-Söylem*. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Descartes, René (2013). *Söylem Kurallar Meditasyonlar*. Aziz Yardımlı (Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Denkel, Arda (1996). *Anlam ve Nedensellik*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kerimoğlu, Caner (2014). *Genel Dilbilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kuçuradi, İoanna (2011). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kutlusoy, Zekiye (2004). "Bilişsel Bilim" maddesi. Ahmet Cevizci (Ed.). *Felsefe Ansiklopedisi*. 2. Cilt. ss. 596-612. İstanbul: Etik Yayınları.
- Külebi, Oya (1997). "Dilbilim ve Dil Felsefesinde Bir Dönüm Noktası: Noam Chomsky". Mustafa Aksan, Ceyhun Aksoy, Gürkan Doğan (Ed.). *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. 8. Cilt. Ss. 76-81. İstanbul: Kebikeç Yayınları.
- Locke, John (1992). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*. Vehbi Hacıkadiroğlu (Çev.). İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Mengüşoğlu, Takiyettin (1997). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Müldür, Fatih (2016). Noam Chomsky'de Üretici Dilbilgisi: Derin Yapı ve Yüzey Yapı Ayrımı. Metin
Becermen, Mehmet Fatih Elmas (Ed.). *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. Sayı:
27 (Güz 2016). ss. 59-74. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.

Platon (1996). "Kratylos". *Diyaloglar 1*. Teoman Aktürel (Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.